

ТЕЗИ ДОПОВІДІ:

Міжнародна науково-практична конференція «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави», м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 3-4 жовтня 2014 р.

Арістова Ірина Василівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного та
інформаційного права Сумського
національного аграрного університету

ДОКТРИНА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА: НАУКА «ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО» В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА ЗНАННЯ В УКРАЇНІ.

Усвідомлення важливості і водночас складності розробки теоретичних засад науки інформаційного права зумовило потребу у формуванні власної позиції з цього приводу. Вважаємо за можливе викласти деякі міркування щодо оновленої парадигми науки інформаційного права в умовах розвитку суспільств знання. Надамо стислу характеристику деяких пріоритетних положень, на яких має розбудовуватися наука інформаційного права.

1. Загальна теорія права та держави має поставати фундаментом науки інформаційного права. Саме у науці загальної теорії права та держави сконцентровані усі найбільш суттєві досягнення науково-технічної думки про право та державу, усе теоретично найбільш важливе сукупне знання щодо права та держави. Вважаємо, що визначенню місця науки інформаційного права у загальній системі юридичної науки, у структурі цілісного юридико-теоретичного знання сприятиме розуміння того, що наука інформаційного права (як складова системи юридичної науки в цілому), як і інші юридичні науки, «...постає одним із аспектів того ж самого юридичного предмета та юридичного метода, які притаманні загальній теорії права та держави» [1, с.3] Предметна характеристика науки інформаційного права як певного аспекту поняття права передусім означає, що предметом науки інформаційного права постає поняття (тобто, теоретична

концепція, теорія) інформаційного права, а не само позитивне інформаційне право, не самі по собі нормативно-правові акти та ін., що мають відношення до об'єкта даної науки.

Розвиток суспільств знання значною мірою залежить від виробництва та організації юридичних знань, що постає завданням кожної юридичної науки, у тому числі і науки інформаційного права. Конструктивне використання наукою інформаційного права юридичного метода (як специфічного метода юридичного пізнання дійсності) дозволить не лише отримати юридичні знання про право (його відповідній аспект), але й побудувати теоретичну (наукову) систему відповідних юридичних знань. Водночас у науці інформаційного права методи інших наук (неюридичних) можуть і повинні використовуватися як способи та прийоми саме юридичного пізнання, тобто як пізнавальні засоби та компоненти самого юридичного методу.

2. Наука інформаційного права має враховувати певні інформаційні закономірності, яким підпорядковується еволюція суспільства, а також філософсько-методологічний аспект інформації – забезпечення «випереджаючого» відображення дійсності у самокерованих системах, який знаходить своє відображення у інформаційних процесах та позначається на сутності інформаційних відносин. Вважаємо, що зазначена позиція дозволить розробити такі юридичні моделі для розвитку інформаційного права як галузі права, які б не стільки відштовхувалися від сукупності найбільш гострих інформаційно-правових проблем сьогодення, скільки б виходили із сутності інформаційних відносин, попереджаючи появу нових проблем. На нашу думку, такі юридичні моделі науки інформаційного права спроможні зробити свій внесок у вирішення проблеми не лише цифрової, але й когнітивної нерівності, яка загострюється в процесі розбудови інформаційного суспільства, заснованого на знаннях.

3. Орієнтиром для визначення місця і ролі науки інформаційного права у загальній системі юридичних наук мають бути основні засади розбудови інформаційного суспільства, що базується на знаннях (суспільств знання), а саме:

1) загальний доступ до знання; 2) спільне використання знання; 3) загальна участь у суспільствах знання; 4) реальне забезпечення прав людини, передусім «свободи висловлення думок» [2].

Юридична наука у цілому постає системою різноманітних юридичних наук, між якими існують прямі та зворотні зв'язки. Усталеність, а також розвиток зазначеного системного утворення визначається різними чинниками, з'ясування яких потребує відповідних ґрунтовних досліджень. Про деякі із цих факторів можна вести мову вже зараз. Наприклад, усталеність загальної системи юридичної науки залежить від «рівня взаємодії» окремих юридичних наук. Необхідний рівень такої взаємодії досягається передусім шляхом налагодження так званої конструктивної взаємодії, під час якої не лише здійснюється безперервний вплив однієї науки на іншу, але й використовується взаємодіючими сторонами можливості кожної із юридичних наук для досягнення власних цілей.

Що стосується можливостей науки інформаційного права, то вони можуть бути створені шляхом розробки відповідних юридичних моделей, які забезпечать загальний доступ до юридичного знання, спільне використання юридичного знання та загальну участь у суспільствах знання. На нашу думку, такі можливості науки інформаційного права будуть потрібні будь-якій юридичній науці для досягнення власних цілей. Водночас слід наголосити, що взаємодія виникає там і тоді, де взаємозв'язок між науками об'єднаний спільною метою. А спільна мета безперечно існує – це пізнання права у всіх його аспектах.

Вважаємо, що однією із необхідних умов взаємодії різноманітних юридичних наук має поставати несуперечність усіх юридичних понять, якої можна досягти шляхом відповідності різноманітних конкретних юридичних понять вихідному загальному юридичному поняттю – «право та держава» [1, с.25]. На нашу думку, одним із суттєвих кроків у цьому напрямі може поставати використання різноманітними юридичними науками основних фундаментальних понять загальної теорії права та держави (наприклад, «правове регулювання», «механізм правового регулювання», «правовідносини» і т.ін.). Очевидно, що для науки інформаційного права, яка лише зароджується, такий підхід до формування

понятійного апарату може бути плідним, оскільки це сприятиме знаходженню належного місця нової науки у системі юридичних наук.

Водночас, оскільки за змістом взаємодія між юридичними науками є засобом обміну будь-яким знанням, різноманітною інформацією, то починає висвітлюватися відповідна роль науки інформаційного права у цьому процесі, особливо у суспільствах знання. Можна, наприклад, говорити про інтегративну роль науки інформаційного права у загальній системі юридичної науки. Нагадаємо, що однією із основних опор суспільств знання є спільне використання знань, зокрема, юридичних знань, що і повинна враховувати нова парадигма науки інформаційного права.

4. Категоріальний апарат має бути основою науки інформаційного права. Саме специфічна система категорій слугує каркасом кожної юридичної науки, значною мірою визначаючи її особливості, які відрізняють її від інших наук. Виходячи із зазначеного, слід підкреслити, що розробка проблем категорій займає надто важливе місце у правознавстві [3]. Водночас практично не спостерігаються вітчизняні дослідження, що присвячені правовим категоріям.

5. Правове регулювання інформаційних відносин, що виникають під час становлення інформаційного суспільства, побудованого на знаннях, потребує розробки теорії інформаційних правовідносин. Наша позиція з цього приводу наведена у роботі [4].

6. Розвиток науки «інформаційне право» значною мірою пов'язаний із необхідністю реалізації як загальних (регулятивна, охоронна), так і специфічних функцій інформаційного права – соціальна, виробнича, інтеграційна та прогностична (І.М.Рассолов). Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на інтеграційній функції, яка полягає у тому, що інформаційне право бере для використання ті напрацювання та положення, які вже існують в інших країнах. На нашу думку, особливого значення набуває концепція «міжнародного м'якого права» та важливість його розгляду як джерела для удосконалення сфери правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні.

7. Наступним пріоритетним напрямом на якому має розбудовувати ся наука «інформаційне право» – це врахування міжнародного характеру інформаційного права.

Вважаємо за необхідне нагадати, що одними із найважливіших методологічних засад розбудови інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, постають забезпечення загального доступу до знань, спільне використання знань, загальна участь усіх у суспільствах знання, реальна забезпечення прав людини, передусім, «свободи висловлення думок» (що вважається фундаментальним постулатом суспільств знань). Виходячи із зазначеного, на нашу думку, має формуватися новий інститут інформаційного права – права міжнародного співробітництва в умовах розбудови суспільств знань в Україні. Вважаємо, що початком проведення відповідних досліджень є опублікована у 2013 році монографія [5]. Безумовно, зроблено лише перший крок у цьому напрямку, і відповідні дослідження мають продовжуватися.

Отже, усвідомлюючи важливість розробки правової доктрини інформаційного права України, у межах цієї частини роботи було досліджено теоретичні питання, що сприятимуть розвитку науки «інформаційне право» в умовах становлення інформаційного суспільства, заснованого на знаннях.

Список літератури

1. Общая теория права и государства: учебник /[В.С.Нерсисянц]. – М.: Издательство НОРМА, 2002. – 552с.
2. К обществам знаний: Всемирный доклад ЮНЕСКО. – Париж: Изд-во ЮНЕСКО, 2005. – 211 с.
3. Автономов А.С. Правовая онтология политики: монография /[А.С.Автономов]. – Режим доступа: // <http://viperson.ru/wind.php?ID=259152>.
4. Арістова І.В. Концепція інформаційних правовідносин: сутність та особливості використання у сфері банківської діяльності / І. В. Арістова, В. Д. Чернадчук : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ippi.org.ua/aristova-iv-chernadchuk-vd-kontsepsiya-informatsiikh-pra>.

5. Арістова І.В., Курило В.І., Крегул І.Ю. Проблеми правового регулювання співробітництва України з міжнародною організацією ЮНЕСКО у сфері правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні: Монографія / За заг. ред. І.В. Арістової. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 216 с.